

Az utóbbi két évtizedben Lengyelországban számos nyelvész és pedagógus foglalkozott a gyermeki beszéd kialakulásának kérdésével. Leon Kaczmarek lublini nyelvészprofesszor népszerűsítő formában írott könyve is ezt a problémát tárgyalja. A *l o g o p é d i a* aspektusából igyekszik megrajzolni „a gyermeki beszéd normális kialakulásának képét” (6). A szerző szerint a logopédia tudománya — amint erről az 1965/66-os tanévban tartott előadásain személyesen is hallhattam — a szóbeli információ átadásának és felvételének kérdésével, valamint a „beszélt szöveg” kiejtési (kiejtésbeli) oldalával foglalkozik. E tudományág Leon Kaczmarek felfogásának megfelelően a következő területekre oszlik: 1. fonetika (artikulációs, akusztikai, auditív, vizuális); 2. a gyermek beszédének kialakulása; 3. a beszéd appercepciójának problémái; 4. a süketek beszédre való tanítása; 5. a süketnémák „beszéde”; 6. a beszéd és hang patológiája; 7. az élőszo elmélete és gyakorlata, vagyis az orofónia kérdései.

Függetlenül a logopédia ilyen, nem általánosan elfogadott értelmezésétől, Leon Kaczmarek műve figyelemre méltó tájékoztatást ad arról, mit kell tennünk, hogy a gyermek különösebb erőfeszítések nélkül elsajátítsa a beszédet. Fő célja az e téren jelentkező hibák, defektusok kiküszöbölése, illetve mérséklése.

A szerző — saját kutatási eredményeinek felhasználásával — elemzi a csecsemő első hangmegnyilvánulásait. Megállapítja, hogy a néhány hónapos korban kiadott hangok (ún. gógicselés) süket és jól halló gyermekekre egyaránt jellemzőek. A második félévben viszont már csak utóbbi utánozza szándékosan, tudatosan a környezeti hangjait. Az artikulált beszéd azonban nem ebből fejlődik ki.

A továbbiakban Leon Kaczmarek a beszéd elsajátításának folyamatát elemzi. Hangsúlyozza a környezet aktivitásának fontosságát. A gyermek számára az első életév végéig csak a beszéddallam lényeges, érteni csak később kezd. A „nyelvi kód” felé vezető úton kezdetben jelentős szerepet játszanak a gesztusok. Az első szavak (többnyire a látás révén megismert tárgyakkal kapcsolatos főnevek és igék) még tulajdonképpen egész megnyilatkozási formákat, „mondatokat” jelentenek. Lényegében kétéves korban kezdődik meg a környezet beszédének absztrakció útján történő elsajátítása. A másféléves gyerek 60—100, a hároméves már 800—1000 nyelvi jel birtokosa. A számos pontosan feljegyzett példa alapján a szerző azt állítja, hogy a hároméves gyermekek „alapjában véve kialakult beszédkészséggel rendelkeznek, vagyis képesek arra, hogy az elsajátított nyelv alapján felfogják és átadják az információkat” (35).

Leon Kaczmarek a beszéd kialakulásának négy szakaszát különbözteti meg: 1. a beszéddallam (melódia) szakasza (1 éves korig). Kezdetben a kiáltás és sírás figyelhető meg, majd utóbbi „felhívássá” válik. Legkésőbb a hangutánzás jelentkezik; 2. A szó (= tagolatlan jel) időszaka (1—2. év); 3. A mondat (= tagolt jel) időszaka (2—3. év); 4. A sajátos gyermekbeszéd ideje (4—7. év).

A gyermek egyre több fonéma megfelelő realizálására képes. A magyar nyelvben is meglevők közül komolyabb nehézséget okoz számára az *r*, *l*, *s*, *z*, *c*, *dz*, *š*, *ž*, *č*, *dzs*, kiejtése. (Általában hallja pl. az *r* és *l* közötti különbséget, de beszédében nem képes érzékeltetni.) Nyelvtani rendszerében „logikus” hibák vannak, amelyek analógiával magyarázhatók.

A szerző hasznos gyakorlati tanácsokat ad a gyermekek nevelését végző személyeknek. Kiemeli a kicsinyek jelenlétében használt nyelv helyességének, a gyerekek kérdéseire adott válaszoknak fontosságát. Röviden jellemzi a teljes és részleges némaság, a helytelen ejtés, a dadogás és hadarás eseteit, illetve ezek kiküszöbölésének, mérséklésének módszereit.

A könyvet kiegészíti a legfontosabb szakkifejezések szótára, a műben említett szerzőkről szóló tájékoztatás és az olvasónak ajánlott bibliográfia.

Leon Kaczmarek közérthető munkájának haszna elsősorban gyakorlati. Az olvasóban azonban így is felvetődhet a kérdés: nem lenne-e érdemes nálunk is fokozottabb mértékben felhasználni a gyermeki beszéd vizsgálatából adódó következtetéseket az általános nyelvészetben?